

Witold Wołodkiewicz

Czy prawo rzymskie przestało istnieć? [3]

Palestra 35/8-9(404-405), 64-65

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CZY PRAWO RZYMSKIE PRZESTAŁO ISTNIEĆ?

redaguje

Witold Wołodkiewicz

Czy Prawo rzymskie przestało istnieć? [3]

Dawną rodzinę rzymską łączyło pokrewieństwo agnacyjne. Opierało się ono na podleganiu władzy naczelnika rodziny - *pater familias*. Dla ustalenia związku z rodziną ojca podstawowe znaczenie miał fakt urodzenia dziecka w małżeństwie uznanym przez prawo (*iustum matrimonium*), gdyż dzieci zrodzone poza takim małżeństwem związane były tylko z matką. W rozważaniach rzymskich jurystów dotyczących małżeństwa największe znaczenie miało ustalenie jego istnienia, poprzez stwierdzenie woli stron pozostawania w małżeństwie - *affectio maritalis*. O istnieniu małżeństwa decydował nie fakt współżycia lecz trwała wola małżonków. Taka konstrukcja rzymskiego małżeństwa prowadziła w konsekwencji do zasady wolności dokonywania rozwodu: zanik *affectio maritalis* u jednego z małżonków prowadził do rozwodu. Zasada ta pozostała nienaruszona, pomimo prób wprowadzania utrudnień w zakresie rozwodów, podejmowanych w okresie początków pryncypatu, a następnie - przez cesarzy chrześcijańskich - w okresie dominatu. Z biegiem czasu archaiczne pokrewieństwo agnacyjne zostało wyparte przez nowoczesne pokrewieństwo oparte na więzach krwi (*cognatio*). Pomimo odmiennej koncepcji dzisiejszej rodziny i małżeń-

stwa, również i te instytucje mają wiele odniesień w prawie rzymskim.

„*Iure proprio familiam dicimus plures persones, quae sunt sub unius potestate aut natura aut iure subiectae...*” - „We właściwym znaczeniu prawnym nazywamy rodziną wiele osób, które albo z samej natury, albo z mocy prawa znajdują się pod władzą jednego [ojca rodziny]”.

(Ulpian, libro 46 *ad edictum* - D. 50, 16. 195.2)

*

„*Item in potestate nostra sunt liberi nostri, quos iustis nuptis procreavimus*” - „Władzy naszej podlegają nasze dzieci, które spłodziliśmy w związku małżeńskim uznanym przez prawo”.

(Gaius, *Institutiones* 1, 55)

*

„*Mater semper certa est, etiam si vulgo conceperit: pater vero is est, quem nuptiae demonstrant*” - „Matka jest zawsze pewna, również i wtedy gdy poczęła dziecko przygodnie [poza małżeń-

stwem], natomiast ojcem jest ten, na którego wskazuje małżeństwo”.

(Paulus, libro 4 *ad edictum* - D.2, 4, 5)

*

„*Post decem menses mortis natus non admittetur ad legitimam hereditatem. De eo autem, qui centesimo octogesimo secundo die natus est... iusto tempore videri natus*” - „Urodzony po upływie dziesięciu miesięcy od śmierci [męża matki], nie jest dopuszczany do spadku [po nim]. Natomiast ten, kto urodził się w 182 dniu [od zawarcia małżeństwa przez matkę] jest traktowany jako urodzony we właściwym czasie”.

(Ulpian, libro 14 *ad edictum* - D. 38, 16, 3, 11-12)

*

Nuptiae autem sive matrimonium est viri et mulieris coniunctio, individuam consuetudinem vitae continens” - „Małżeństwo jest to związek mężczyzny i kobiety dotyczący niepodzielnej wspólnoty życia”.

(Instytucje justyniańskie 1, 9, 1)

*

Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortium omnis vitae, divini

et humani iuris communicatio” - „Małżeństwo jest związkiem mężczyzny i kobiety, wspólnotą całego życia, połączeniem prawa boskiego i ludzkiego”.

(Modestyn, libro I *regularum* - D. 23, 2, 1)

*

„*Nuptias non concubitus, sed consensus facit*” - „Małżeństwo tworzy nie faktyczne współżycie, lecz zgoda”.

(Ulpian libro 36 *ad Sabinum* - D. 50, 17, 30)

*

„*Nec tamen omnes nobis uxores ducere licet, nam a quarundam nuptiis abstinere debemus*” - „Nie wszystkie jednak [kobiety] wolno nam pojmować za żony, bowiem od niektórych małżeństw powinniśmy się powstrzymać”.

(Gaius, *Institutiones* 1, 58, por. *Instytucje justyniańskie* 1, 10, 1)

*

„*Libera matrimonia esse antiquitus placuit*” - „Od dawien dawna postanowiono, że małżeństwa są wolne [tzn. istnieje swoboda dokonywania rozvodu]”.

(Konst. ces. Aleksandra Sewera z roku 223 - C. 8, 38, 2)